

การระดมสมองเรื่อง

“4 ทศวรรษ ประสบการณ์และการถอดบทเรียนพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อโครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริฯ พันธกิจเพื่อชุมชนและสังคม”

โดย คุณสุเมธ ท่านเจริญ ที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มจร.
และ คุณศุเรนทร์ ฐูปนางกูร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มจร.

ในการประชุมสภามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ครั้งที่ 276 วันพุธที่ 3 สิงหาคม 2565
ณ ห้องประชุมประภา ประจักษ์ศุภนิติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
และการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ Microsoft Teams)

.....

คุณสุเมธ ท่านเจริญ ที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ ได้นำเสนอข้อมูล “4 ทศวรรษ ประสบการณ์และการถอดบทเรียนพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อโครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริฯ พันธกิจเพื่อชุมชนและสังคม” บทบาทของ มจร. ในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการทำงานร่วมกับโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยพัฒนาชุมชนในพื้นที่ทุรกันดารให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สร้าง change agent ในชุมชน มีสาระสำคัญ ดังนี้

มจร. โดยศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ (Royal Project Foundation & King’s Recommended Supporting Project Center : RSC) สังกัดสถาบันพัฒนาและฝึกอบรมโรงงานต้นแบบ (สรบ.) ภายใต้การกำกับดูแลของรองอธิการบดีฝ่ายยุทธศาสตร์วิจัย เป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจสนับสนุนการทำงานสนองตามพระราชดำริฯ พื้นที่โครงการหลวงของประเทศไทย ทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต่างๆ และเครือข่ายหน่วยงานภายนอกหลายหน่วยงาน ลักษณะการทำงานเป็น multi-disciplinary โดยอาจารย์ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษา ทำงานในพื้นที่จริง เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อให้เข้าใจบริบทที่มีความแตกต่างหลายด้านของชุมชน พื้นที่การทำงานส่วนใหญ่เป็นพื้นที่โครงการหลวงตามพระราชดำริฯ และพื้นที่ที่เป็นโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารภายใต้โครงการพระราชดำริฯ ในประเทศไทย ตัวอย่างโครงการในพื้นที่ที่ศูนย์ส่งเสริมฯ และเครือข่ายหน่วยงานภายนอกได้ดำเนินการ เช่น โครงการภูชี้ฟ้าพัฒนาโครงการพัฒนาวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ จังหวัดน่าน โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป จังหวัดสกลนคร ศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน การแปรรูปและผลิตภัณฑ์เกษตร อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ การพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ อำเภอแวง จังหวัดนราธิวาส และโครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในกลุ่มที่ประสบภัยสึนามิ เป็นต้น

การเริ่มต้นและเส้นทางการทำงานสนับสนุนโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ

ประมาณปี 2510 เป็นจุดเริ่มต้นโครงการหลวงส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาพบว่าความเป็นอยู่ยากลำบาก ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงงานหลวงฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โรงงานหลวงแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในตำแหน่งผู้อำนวยการ และศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน ผู้อำนวยการสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในสมัยนั้นร่วมดำเนินงาน โรงงานหลวงฝางและโรงงานหลวงแม่จันรองรับโครงการหลวงด้านอาชีพใหม่ให้กับชาวเขาและการรักษาต้นน้ำ รัชชูปผลไม้ ส่วนเกินและคุณภาพต่ำจากชาวเขาที่ขายไม่ได้นำมาแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่ม โดยโรงงานหลวงฝางและโรงงานหลวงแม่จันเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการแปรรูปอาหาร โดยสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สนับสนุนด้านวิชาการและการบริหาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนด้านเกษตร การแปรรูป ร่วมกับ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ การสนับสนุนด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่ชัดเจน และความตั้งใจของศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน์ ต้องการให้โรงงานหลวงเป็นโรงงานต้นแบบอุตสาหกรรมชนบท และต้นแบบระบบเกษตรอุตสาหกรรม (contract farming)

ปี 2525 มจร. ได้ทำงานสนับสนุนโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ มี ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร และ รศ. ดร.ศักรินทร์ ภูมิรัตน์ รับงานต่อมาโดย มจร. สนับสนุนบุคลากรและพัฒนาวิชาการ ระบบเกษตรอุตสาหกรรม (contract farming) เทคโนโลยีแปรรูปอาหาร พลังงาน สิ่งแวดล้อม ยกระดับความสามารถในการผลิต ออกแบบระบบวิศวกรรม ระบบบริหารโรงงานหลวง การตั้งโรงงานหลวงฝางถือเป็นการยกระดับ scale up อุตสาหกรรมขนาดเล็กในหมู่บ้าน ในปีเดียวกัน (ปี 2525) เกิดสงครามประชาชน (เวียดนาม-กัมพูชา) หมู่บ้านในภูมิภาคอีสานเสียหายมาก ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ลำบาก เด็กขาดโภชนาการที่ดี ทำให้มีการตั้งโรงงานหลวงเต่างอย จังหวัดสกลนคร และโรงงานหลวงละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้โครงการตามพระราชดำริฯ โดยการกำกับของหม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ โรงงานหลวงในภาคอีสานนี้ช่วยสร้างความมั่นคงรองรับอาชีพของชาวบ้านหลังสงครามประชาชนยุติ โดย มจร. ได้ช่วยวางระบบอุตสาหกรรมเกษตร พัฒนาพื้นที่ชนบทส่งเสริมให้ปลูกมะเขือเทศ พัฒนาอุปกรณ์และระบบการแปรรูปมะเขือเทศ วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปรับปรุงคุณภาพ พัฒนาเกษตรกรและบุคลากรโรงงาน วางระบบพลังงาน การจัดการของเสียและสิ่งแวดล้อม จัดการด้านสุขภาพที่ดี สร้างผลผลิตสู่ระบบอุตสาหกรรมสูงสุดวันละ 200 ตัน และได้วางระบบอุตสาหกรรมเกษตรสำหรับสตอเบอร์รี่ ในโรงงานหลวงทางภาคเหนือ ส่งเสริมการปลูกเสาวรส และแปรรูปผลิตภัณฑ์นำมาแช่แข็งส่งขายต่างประเทศจำนวนมาก จนได้รับการยอมรับจากประเทศญี่ปุ่น มีการทำข้อตกลงกับประเทศญี่ปุ่นในการส่งคนงานของโรงงานหลวงที่เป็นชาวบ้าน ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษากระบวนการปลูก การแปรรูปสตอเบอร์รี่ที่ญี่ปุ่น เพื่อนำความรู้กลับมาพัฒนางานในโรงงานหลวง

มจร. มีทีมอาจารย์และนักวิจัย ที่มีความรู้ความชำนาญหลายๆ ด้านช่วยพัฒนาโรงงานหลวง ทำงานด้านสังคม ร่วมกับชาวบ้าน เช่น การส่งเสริมอาชีพทอผ้า สร้างวัด ศูนย์เด็กเล็ก ได้เรียนรู้จากการทำงานและประสบการณ์จริง สามารถถอดบทเรียนและตกผลึกเป็นโครงการ food engineering practice school เกิดโจทย์วิจัยที่มีคุณภาพสูง โดยนักศึกษามาฝึกงานนำโจทย์จากการทำงานจริงในระบบอุตสาหกรรมโรงงานหลวงแล้วทำเป็นวิทยานิพนธ์

ต่อมา ปี 2537 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จัดตั้ง บริษัท ดอยคำผลิตอาหาร จำกัด และได้แต่งตั้ง ทีมบริหารดูแลโรงงานหลวง มจร. จึงยุติบทบาทการบริหารโรงงานหลวง ทำให้การทำงานสนับสนุนโครงการหลวงลดลง อย่างไรก็ตาม มจร. ได้ให้การสนับสนุนด้านเทคนิค วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตามที่โครงการหลวงร้องขอ และทำงานสนองพระราชดำริฯ ในการสนับสนุนด้านวิชาการให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และสถานีวิจัยโครงการหลวง 39 แห่ง ภายใต้โปรแกรม Energy, Engineering and Environment for Agriculture System : 3E for A และโรงเรียนในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารมากขึ้น เช่น โครงการพัฒนาวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร จังหวัดน่าน ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โครงการไอทีหลังเขา จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากประสบการณ์การทำงานนี้ได้นำมาพัฒนาเป็นแผนการดำเนินงานของ มจร. ในโครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ของ มจร.

บทบาทของ มจร. ที่มีส่วนร่วมในการทำงานสนับสนุนโรงงานหลวง

โรงงานหลวงมีเป้าหมายเชิงการพัฒนาสังคมและความเป็นอยู่ของราษฎรโดยเน้นการพัฒนาความสามารถในการปลูกพืชในระบบเกษตรอุตสาหกรรม เป็นต้นแบบของโรงงานแปรรูปผลผลิตเกษตรขนาดเล็กในชนบทให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ระดับหนึ่ง ซึ่ง มจร. ได้ทำงานสนับสนุน สร้างกลไกเกษตรอุตสาหกรรมเพื่ออุตสาหกรรมเกษตร ดังนี้

■ เกษตรอุตสาหกรรมแบบข้อตกลงล่วงหน้าเพื่อเกษตรกรรายย่อย

วางแผนการผลิตวัตถุดิบที่สอดคล้องกับแผนการผลิตของโรงงาน สร้างระบบสมาชิกทำสัญญาส่งมอบวัตถุดิบรายบุคคลและระบบกลุ่ม ประกันการรับซื้อและประกันราคาขั้นต่ำ โดยการส่งมอบ ปริมาณ คุณภาพของวัตถุดิบ

ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของโรงงาน พัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรโดยมีนักวิชาการเป็นกัลยาณมิตรร่วมงานอย่างใกล้ชิด สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาองค์กรเกษตรกร เกิดกลไกและกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรขนาดเล็กและขนาดย่อมที่มีความยืดหยุ่นสูงต่อชนิดวัตถุดิบและกำลังการผลิตที่มีศักยภาพและความเป็นไปได้ในการขยายผลทั้งโดยรูปแบบเอกชนและสหกรณ์

■ อุตสาหกรรมเกษตรผ่านโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ทั้ง 4 แห่ง

โรงงานหลวงเป็นตลาดรับซื้อผลผลิตจากแหล่งวัตถุดิบในพื้นที่ของเกษตรกร แปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้พนักงานและแรงงานที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่เกือบทั้งหมด เป็นโรงงานขนาดเล็กมีความยืดหยุ่นสูง สามารถผลิตวัตถุดิบได้หลากหลาย มี import content ต่ำ มูลค่าหลักจึงอยู่ที่เกษตรกรในรูปการจ้างงานและการรับซื้อผลผลิต เป็นกลไกการพัฒนาการรวมกลุ่มเกษตรกร สร้างระบบบริหารจัดการการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรม พัฒนาศักยภาพของเกษตรกร เทคโนโลยีเกษตร ระบบแปรรูปผลผลิต การจัดการการผลิต การประกันคุณภาพ และเป็นกลไกการฝึกอบรมด้านเทคนิคทักษะวิชาชีพระดับสูงแก่ลูกหลานเกษตรกรในพื้นที่

นอกจากนี้ มจร. ได้ร่วมออกแบบการเรียนรู้ STEM ให้กับโรงเรียนในพื้นที่ โดยเด็กเรียนรู้จากฐานกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ เช่น กระบวนการฆ่าเชื้อ นักวิชาการที่ร่วมงานทำหน้าที่เป็นอาจารย์ และยังสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันราชภัฏ วิทยาลัยเทคนิคในพื้นที่ ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ความรู้ด้าน food science งานช่าง ระบบเครื่องจักรกล เป็นกลไกในการพัฒนาอย่างมาก

ผลกระทบที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม กับเกษตรกร กว่า 24 ปี ภายใต้กลไกโรงงานหลวง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบเกษตรอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร มีการจ้างงานตามฤดูกาลผลิต ลดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบท สร้างผลผลิตในพื้นที่เพิ่มขึ้น เช่น ภาคอีสาน ชาวบ้านปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพดอ่อน ได้ผลผลิตมากขึ้น และขายในระบบสมาชิกไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยโรงงานหลวงประกันราคารายได้และการขาย เป็นต้นแบบนำร่องให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุน เกษตรกรรายย่อยมีการวางแผนพัฒนาการผลิตพืชในระบบเกษตรอุตสาหกรรม ทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ ผลผลิต และกำลังการผลิตของโรงงาน สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเกษตรกรได้รับการพัฒนาเรื่องวินัย ความซื่อสัตย์ ในการส่งมอบวัตถุดิบตามข้อกำหนดที่ตกลงกัน เกิดกลไกการจัดหาปัจจัยการผลิต หรือสินเชื่อที่จำเป็นให้กับเกษตรกรที่มีความสามารถ ปฏิบัติตามข้อกำหนด โดยผ่านโรงงานหลวง หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)

ประโยชน์ที่ มจร. ได้รับจากการทำงานโรงงานหลวงและโครงการหลวง

ผู้บริหาร อาจารย์ นักวิจัย เกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง แก้ไขปัญหาจริงที่เกิดขึ้น นำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์การเรียนรู้ เช่น การสร้างความสามารถทางวิชาการด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยีอาหาร agro-based technology ด้าน smart farming/ precision agriculture ในภาควิชาวิศวกรรมอาหาร สถาบันพัฒนาและฝึกอบรมโรงงานต้นแบบ (สรบ.) คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยี สำนักอุทยานวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม เป็นสถานที่ให้นักศึกษาฝึกงาน มีการทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาและโจทย์วิจัยของนักวิชาการ เป็น applied research และ transformative/ translational research ที่ทำไม่ได้ในมหาวิทยาลัย ทำให้นักศึกษา นักวิชาการเข้าใจบริบท วัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในพื้นที่ และเกิดการดำเนินงานร่วมกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาชนจำนวนมาก

โครงการพัฒนาจากการทำงานร่วมกับโรงงานหลวง โครงการหลวง และโครงการตามพระราชดำริฯ

มจร. นำความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีช่วยสนับสนุนการทำงานสนองพระราชดำริฯ เช่น (1) โครงการไอทีหลังเขา เป็นโครงการนำร่องกับโรงเรียนมัธยมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เด็กและเยาวชนถิ่นทุรกันดารได้เข้าถึงแหล่งความรู้ต้นทุนต่ำที่มีประสิทธิภาพสูง และเป็นส่วนหนึ่งของการทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ (2) โครงการ Mae Hong Son IT Valley

สร้างนักเรียนความสามารถพิเศษทางด้านไอทีสำหรับมหาวิทยาลัยและป้อนธุรกิจ (3) ระบบ ICT เพื่อการพัฒนาจังหวัด (การศึกษา ปกครอง ธุรกิจ สังคม) สร้าง software incubator และ software industry ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้นแบบให้ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) และ มจร. ทำโครงการไอทีสนับสนุนโรงเรียนชนบทในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

นอกจากการทำงานร่วมกับ NECTEC แล้ว ได้ร่วมงานกับศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (BIOTEC) จัดทำโครงการ Science in Rural School (SIR) เพิ่มความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนชนบท กระตุ้นคนรุ่นใหม่ จัดงานวิทยาศาสตร์เมืองสามหมอกหลายครั้ง และยกระดับคุณภาพสู่การแข่งขันในระดับภูมิภาค ประเทศระหว่างประเทศ ปัจจุบัน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ มจร. ร่วมจัดทำโครงการวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน น่าน อมก๋อย พื้นที่อุบัตถิภัยสึนามิ ส่วน มจร. ราชบุรี ได้จัดทำกิจกรรมสำหรับโรงเรียนตามตะเข็บชายแดนตะวันตก

ด้วยบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ความยากจนของครอบครัว ชีวิตความเป็นอยู่ลำบาก การขาดโอกาสทางการศึกษา นักเรียนไม่ค่อยเข้าใจภาษาไทย การขาดขวัญและกำลังใจของครู ขาดการสนับสนุนทางการศึกษา การพัฒนาทางวิชาการน้อย จึงเกิดแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ โดยสถานศึกษาภายใต้โครงการประมาณ 600 แห่ง สนับสนุนการนำวิทยาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เพื่อตอบโจทย์ food security เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กที่ครอบครัวยากจน มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาน้อย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ยังได้พระราชทานโอกาสให้เด็กบางกลุ่มบวชเป็นสามเณร เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อเสื้อผ้า อาหาร และให้เข้าอยู่ในระบบการศึกษา พระราชทานโครงการอาหารกลางวันตามพระราชดำริ ให้เลี้ยงไก่ ปลา ปลูกพืช เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ มจร. สนับสนุนด้านความรู้โดยให้นักศึกษาทำ project นำความรู้ด้านวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มาประยุกต์ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ทำให้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของหมู่บ้าน และนักศึกษามีจิตสาธารณะสูงขึ้น

มจร. ทำโครงการด้านอาชีพ สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ กับปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน พื้นที่ชุมชนเฉพาะ เช่น คีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนรอบมหาวิทยาลัย บางมด บางขุนเทียน ราชบุรี โดย มจร. ราชบุรี บูรณาการการเรียนรู้กับพัฒนาอาชีพ สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ราชบุรีและภาคตะวันตก พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม เด็กเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พัฒนาการผลิตอาหาร การสร้างอาชีพ การสร้าง change agent ในหมู่บ้าน

4 ทศวรรษของ มจร. กับการทำงานวิชาการเพื่อชุมชนและสังคม โดยโครงการมหาวิทยาลัยกับสังคมและชุมชน ทำให้เกิดการบูรณาการ ด้านการเรียน การวิจัย และการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย เพื่อประโยชน์สังคม และประโยชน์สาธารณะ (social/public sector) เป็นกลไกประสานและเอื้อให้อาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาของ มจร. ได้เรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมไทย เข้าใจบริบทการดำรงชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อม : Socialization process – กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เอื้อให้มหาวิทยาลัยพัฒนาโจทย์วิจัยและการบริการวิชาการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน และเป็นการทำงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มด้อยโอกาส การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน ชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้การทำงานตอบสนองพระราชดำริฯ ได้ตามเป้าหมายอย่างสูงสุด

สรุปการอภิปรายของกรรมการสภามหาวิทยาลัย

กรรมการสภามหาวิทยาลัย ให้ความสนใจการนำเสนอ “4 ทศวรรษ ประสบการณ์และการถอดบทเรียนพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อโครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริฯ พันธกิจเพื่อชุมชนและสังคม” และมีข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ศ.เกียรติคุณ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ นายกษภามหาวิทยาลัย ชื่นชม มจร. และคณะทำงาน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการทำงานโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการเกษตร พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชาวบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานกับหลายหน่วยงาน เช่น เกษตรอุตสาหกรรมแบบมีข้อตกลงล่วงหน้า เป็นต้นแบบการทำงานกับภาคเอกชน การทำโครงการต่างๆ นำไปสู่การเป็น practice school เกิดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ STEM สร้างประโยชน์ต่อชุมชนและ มจร. อย่างมาก

2. นางเตือนใจ ดีเทศน์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ เคยติดตามไปช่วยงานที่โครงการหลวงอำเภอฝาง และอำเภอแม่จัน ซึ่งปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน และขอสอบถามว่าบทบาทการทำงานของ มจร. กับโครงการหลวงฯ เป็นอย่างไร

นอกจากนี้ การทำงานสนับสนุนโครงการหลวงฯ ทำให้ มจร. เกิดการเรียนรู้นำมาพัฒนาต่อยอดกระบวนการด้านวิศวกรรมอาหาร โดยให้ความรู้เรื่องการแปรรูปอุตสาหกรรมอาหารกับประชาชนในพื้นที่ และมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อวางแผนการผลิต การเพาะปลูกพืชให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด นำหลักนวัตกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่โครงการหลวงตามภาคต่างๆ ตลอดจนการนำระบบสารสนเทศช่วยจัดทำข้อมูลผู้อพยพ คนพลัดถิ่น คนยากจน ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กำหนดพื้นที่นำร่องในการดำเนินการเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ ขอสอบถามว่า ฐานข้อมูลผู้อพยพ คนพลัดถิ่น คนยากจน อยู่พื้นที่ใด จำนวนเท่าไร

3. รศ. ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ เสนอแนะว่า มจร. ทำงานร่วมกับโครงการหลวงฯ ยาวนาน มีเรื่องน่าสนใจมาก หากสามารถจัดทำเป็น documentary series เพื่อสื่อสารให้คนทั่วไปรับรู้/เรียนรู้ เรื่องประวัติศาสตร์ทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดาร และอื่นๆ จะเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ดีและเป็นประโยชน์ด้วย

4. ดร.ธาริษา วัฒนเกส กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า ข้อมูลเป็นประโยชน์มาก มจร. สนับสนุนการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ สร้างแรงจูงใจ หลักวินัยที่ควรมีของชาวบ้าน เช่น การส่งมอบวัตถุดิบ และส่งเสริมการศึกษาเรื่อง STEM เป็น practice school ซึ่งดีมาก แต่บริบทในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น มจร. จะมีกลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างไรในอนาคต โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเชื่อมโยงกับการทำ smart farming เพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์การเกษตร ทำให้เกิดการจ้างงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคนรุ่นใหม่มีความสนใจเรื่อง smart farming มากขึ้น รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศสร้างความเชื่อมโยงบุคคล ชุมชน สังคม และแหล่งทุน ส่งเสริมการสร้างศักยภาพ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ได้เช่นเดียวกัน

5. คุณสุเมธ ท่านเจริญ ที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ให้ข้อมูลว่า ในอนาคตบทบาทของ มจร. ในการทำงานสนับสนุนโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ด้าน strategic มี คุณสุเรนทร์ ฐปนากร รับผิดชอบดูแล สำหรับขณะนี้ มจร. ส่งเสริมการทำงานเพื่อตอบโจทย์เชิงพื้นที่ตามนโยบายรัฐบาล โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) พอสมควร มีการพัฒนาโปรแกรม โครงการ จัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ ถอดบทเรียนเป็น model เสนอรัฐเพื่อให้มีการขยายผลทำเป็นนโยบาย เช่นเดียวกับการทำวิจัยนโยบาย ทำ platform แบ่งปันความรู้ ความสามารถ โดยใช้ทรัพยากรและขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันมากกว่า 3 หน่วยงาน เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ส่วนการจัดทำฐานข้อมูลความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่ยากลำบากเชื่อมโยงกับเลขบัตรประจำตัวประชาชน อยู่ระหว่างการผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อให้เชื่อมต่อกับ databased อื่นได้ และการทำ documentary series นั้น ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร มีความริเริ่มและได้หารือเบื้องต้นกับคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีบ้างแล้ว

6. คุณสุเรนทร์ ฐปนางกูร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ มจร. ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า บทบาทการทำงานของ มจร. กับโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ไม่ได้ลดลง แต่เปลี่ยนเป็นการทำงานหลากหลายมิติ ขยายกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้ขยายสู่ภาครัฐ กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สำหรับการสนับสนุนทุนเน้นเชิงระบบมากขึ้น เป็นความท้าทายที่ มจร. ต้องปรับตัว เช่น เดิมกำหนดไว้ในระดับหมู่บ้าน ปัจจุบันต้องขยายผลเชิงพื้นที่เป็น 10 ตำบล เป็นต้น

การนำเทคโนโลยีมาพัฒนาชนบท เป็นสิ่งที่ มจร. ให้ความสำคัญตลอดมา สิ่งหนึ่งที่ได้จากการถอดบทเรียน การเรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ คือ การพัฒนาแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน มีรูปแบบการใช้ชีวิต บริบทของสังคมที่ต่างกัน ดังนั้น การนำเทคโนโลยีเพื่อไปสนับสนุนการทำงานในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน บางพื้นที่ต้องทำงานร่วมกับหลายหน่วยงาน ใช้ความเชี่ยวชาญหลายด้าน ทั้งนี้ จะรวบรวมข้อมูล ประมวลผล และวิเคราะห์ แนวทางการดำเนินงาน นำเสนอสภามหาวิทยาลัยในโอกาสเหมาะสมต่อไป

ศ.เกียรติคุณ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัย ขอขอบคุณ คุณสุเมธ ท่านเจริญ ที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ และ คุณสุเรนทร์ ฐปนางกูร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ซึ่งนำเสนอเรื่องราวแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ “4 ทศวรรษ ประสบการณ์และการถอดบทเรียนพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อโครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริฯ พันธกิจเพื่อชุมชนและสังคม” ณ โอกาสนี้